

Mellékletek:

Dr. Dabasi Halász Móric könyve Magyarország első világháborús
közigazgatási problémáiról

A dabasi Halász család XX. századi történetében megkülönböztetett hely illeti meg dr. Dabasi Halász Móric főszolgabíró, országgyűlési képviselőt, magyar királyi gazdasági főtanácsost, aki Alsódabason, 1879-ben született, és 1938. március 1-én, Gyónon hunyt el.

Szülei a legjobb családi hagyományokat követve, magas színvonalú képzést biztosítottak számára. A tradícióktól némi eltérés azért mégis van, hiszen a középiskolát abban a budapesti Ferenc József Nevelőintézetben végezte, ahol az oktatást a katolikus szellemiség jellemezte. Ez azonban nem változtatott református elkötelezettségén, melynek életútja során számos tanújelét adta. A középiskola befejeztével jogi tanulmányokat folytatott Budapesten, Genfben, Párizsban, Londonban és Berlinben, végül a budapesti egyetem a jog- és államtudományok doktorává avatta. Tanulmányai után a 7. honvédhuszárezredben szolgálta önkéntesi évét, s előbb tartalékos hadnagy, majd eggyel előrébb lépve, főhadnagy lett. 1903. július 28-án Pest vármegye szolgálatába lépett, s a hivatali ranglétrán haladva előbb szolgabíró, majd főszolgabíró lett. 1905-ben családot alapított, felesége Dabasi Halász Sarolta (*1882 †1961), Dabasi Halász Kázmér (*1844 †1927) leánya, esküvőjüket 1905. március 11-én tartották Alsódabason. Az 1821-ben épült impozáns gyóni kastélyban otthont teremtő ifjú házaspár frigyét hamarosan gyermekáldás koronázta, megszületett első szülött fiuk, Mihály (1906. I. 1. Budapest †1976. I. 16. Budapest), akit három év múlva Kázmér (1909. I. 3. Budapest †1971. XI. 6. Budapest), majd Miklós (1914. VI. 5. Budapest †1980. IV. 15. Budapest) követett.

A legkisebb fiú születése után alig néhány héttel kitört az első világháború, mely súlyos terheket rótt Magyarországra. Míg a polgárok döntő többségének figyelmét teljesen lekötötték a megélhetés, a jelen gondjai, a világegés harmadik évében Halász Móric már a jövő elméleti kérdéseivel foglalkozott. Elképzeléseit, nézeteit kötetbe foglalva, 1917-ben „A jövő problémái közigazgatási szempontból” címmel jelentette meg a Singer és Wolfner Kiadónál. A 119 oldalas könyv a Korvin Nyomdában készült Budapesten és 3 koronás vételáron forgalmazták. Fogadtatását jól jellemzi, hogy Herczeg Ferenc szépirodalmi lapjában, az Új Időkben is jelent meg róla rövid ismertetés, melyet, mint azt az alábbi sorok bizonyítják, megalapozottan lehet méltatásnak nevezni:

„A háború utáni Magyarországra óriási feladatok megoldása vár. Minden téren rengeteg a tennivaló, pótolni kell nagy ürességeket, újraépíteni azt, amit a háború lerombolt. Ezenkívül, éppen a háború következtében, új politikai, gazdasági, kulturális problémák merülnek fel, amelyek elől kitérni nem lehet, amelyeknek lebonyolítása egyértelmű a magyarság jövőjének sorsával. A háborús állapot ma még megakaszt bennünket abban, hogy ehhez a regeneráló, építő, munkához tényleg hozzáfogjunk, de a problémák már itt vannak, előre vetik árnyékukat, kopogtatnak az ajtón, s a mai idő céltudatos kihasználásához tartozik az is, hogy készüljünk rájuk. Egy tartalmas, modern tudású könyvben, dabasi Halász Móric dr. egész sorát veti fel s vizsgálja mindazon tennivalókat, égető kérdéseket, amelyek az államot érintik, s amelyeknek egészséges, okos megoldása nélkül nem egzisztálhat erős magyar állam. A közigazgatás egy modern gondolkodású és képzettségű emberét ismerjük meg a szerzőben, aki bátran és figyelemreméltóan szól hozzá közigazgatási szempontból a parlamentarizmus, az ipar és kereskedelem, a közoktatás, a pénzügy, a földművelés, a honvédelem stb. kérdéseire.”

A kötet fejezetei, a tartalom néhány jellemző gondolatával:

I. A szerző előszava

- „Az olvasónak magának kell képet alkotnia.”

II. Parlament

- „Békében és jól akar élni a magyar nemzet.”
- „Csak a kerületben gyökérrel bíró egyén választható meg.”
- „Országgyűlési képviselő haszonhajtó foglalkozását s amennyiben ez idegen egyének közreműködésével is folytatható vagy gyakorolható, egyáltalán sem maga, sem megbízott útján nem gyakorolhatja.”

III. Közigazgatás

- „A magyar közigazgatás tökéletesen csődbe került.” – anarchikus állapotok.

IV: Belügy

- „A vármegye nem értette meg a kor intő szavát.” – lassú és vontatott a modernizáció (út, vasút, kórház, népjóléti intézmények, kultúra).
- „Az érdemileg elintézhető ügyek nagy temetője a bizottság.”... „Ezt az egész bizottságosdít minden hozzátartozó függvényeivel együtt, menthetetlenül és irgalmatlanul el kell pusztítani.”
- „Ha a jegyző jó, tisztességes, munkabíró ember, akkor az ügy viszonylag rendben van.” ... „Körülbelül 14.000 község van Magyarországon s igazán szomorú volna, ha nem lehetne 14.000 lelkes olyan embert találni, aki teljes tudásával, lelkének minden odaadásával, függetlenül minden egyéb kérdéstől, egyedül a közérdeket óhajtáná szolgálni.”
- „Szükség lett volna az országban olyan körorvosi karra, amely lelkiismeretes buzgalommal elejét vette volna a már meglévő csecsemők és kisdetek halandóságának.”
- „Kultúrállamban a legelsőrendű közigazgatási tevékenység, a közegészség kell, hogy legyen.”
- „Abban az értelemben, amiben a szegényügy kifejezés ma használtatik, amikor koldusokról stb. van szó, nem szabad, hogy a huszadik században egyáltalán szó lehessen.”

V. Földművelésügy

- „Akadályozzuk meg azt, hogy ezen birtokok idegen kézre kerüljenek.”
- „Szükségesnek tartom azt, hogy egy államban a kis tőkével rendelkező és rendszerint hiányos képzettségű elemek és az úgynevezett felsőbb tízezer között egy olyan osztály is legyen, amelynek feladata az ezer éves Magyarország régi tradíciójának fenntartása s a jövő Magyarországnak radikális nemzeti irányba való további kiképzése.”
- „Közhit az, hogy a magyar föld termőlépcsége páratlan. Lehet, hogy így volt, ma azonban ez nem igaz.”
- „A ló, szarvasmarha és a sertés tenyésztése országszerte szánalmas.”
- „A földbirtok adóterhei viszonyítva a többi adókhoz, igen súlyosak.”
- „A szövetkezetekben rejlő erő csakis úgy használható ki teljesen, hogy ha annak a szövetkezetnek elsőrendű szervezete van.”
- „A háború után fokozott jelentősége lesz épp az erdőgazdaságoknak.”
- „A tanyai rendszer nálunk, Magyarországon igen szépen bevált.”

VI. Ipar, vasút és kereskedelem

- „A mai formájában a kereskedelmi minisztérium egyáltalán nem felel meg a XX-ik század fokozott követelményeinek.”
- „Szükségesnek tartanám, hogy a tőzsde bizonyos irányokban kibővüljön.”
- „A szükséges és célszerűnek mutató vasutakat maga az állam építse ki.”
- „Egyszerűen konstátálom azt, hogy Magyarország képviselőinek és jogász nemzetségének 60 év alatt nem volt arra ideje, hogy egy bányatörvényt beiktasson a törvénytarba.”
- „A Duna-Tisza csatorna évtizedek óta kísért, komolyan azonban e kérdéssel nem foglalkoztak, ez mindig az előkészítés stádiumában maradt.”

- „A Budapest-aradi s a Budapest-kecskeméti állami közutak között, Budapesttől Izsáig (130 km) nemcsak összekötő műút nincs, hanem egyáltalán nincs út!”

VII. Pénzügy

- „A pénznek értéke napról napra csökken.”

- „Tőkeerő nélkül termelés nincs.”

- „Hiszek a magyar nemzet védőcsillagában, hiszek fatalista módon nemzetünk szebb és jobb jövődjében.”

- „A rejtett tartalékok hihetetlen összeget képviselnek az egyes bankoknál.”

- „A takarékpénztárak és bankok a legnagyobb mérvben visszaélnék hitelezőik és adósaik vagyoni helyzetével.”

- „Az igazság az, hogy a pénzügyminiszternek a sziklából is pénzt kell teremtenie, de még a pénzügyminiszterrel szemben is igaz, hogy ahol nincs, ott ne keress.”

VIII. Vallás- és közoktatásügy

- „A nemzet életében a legnagyobb fontosságú az, hogy a jövő nemzedéke miképpen neveltetik.”

- „A közoktatásügy Magyarországon állami feladatot képez.”

- „Most a világháború alatt Magyarország iskoláinak legalább egynegyed része zárva van tanerő hiánya miatt.”

- „A tudomány nem ismer évet és határidőt, hanem halad a maga útján.”

- „A középiskolák és egyetemek között óriási űr tátong.”

- „Olyan kort értünk meg, hogy a Pestről Budára középiskolájába első ízben áthaladó ifjút, helyesebben gyermeket, arra kell képesítenünk, hogy 12 év múlva képes legyen egy Budát Pesttel összekötő híd önálló megtervezésére is, akkor tudniillik, mikor a műegyetemről kikerült.”

- „A mi elmaradott államunkban sokkal nagyobb szükség van technológiát, gazdasági iskolát, kereskedelmi tanfolyamot végzett fiatalemberekre, mint a gimnázium vagy reáliskola padjait hűséggel kiülő s rendszeren „lateiner” fiatalságra.”

- „Semmi szükség sincs arra, hogy egyes érsekségek, püspökségek és káptalanok száz és százezer hold földet foglaljanak el a munkás Magyarország milliói elől.”

IX. Igazságügy

- „Az utóbbi évek törvénytermelése valóban szánalmas azokra nézve, akik a régi kor törvényhozását ismerik.”

- „Határozottan merem állítani, hogy nincs Magyarországon olyan tisztviselő, mert nem lehet, aki a mostani háborús rendelkezések csak egy bizonyos százalékát is tudná.”

- „Magyarországon amúgy is ősi átok volt a jogi végzettség s főként az ügyvédek túltengése.”

X. Honvédelem

- „A szolgálati idő a honvédségnél is legalább felével leszállítandó.”

- „A honvédelmi kormánynak volna kötelessége gondoskodni arról, hogy a háborúban elesett hőseink árvái megfelelő nevelésben részesítenek, legalább is ott, ahol a visszamaradt anya, vagy a nagyszülők különböző okok miatt erre nem képesek.”

- „Az emberélet óriási érték.”

A szabadon kutatható kötet OSZK jelzete: 275.293, de a helyben olvasás kötöttségével a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár állományában is megtalálható.

Halász Móric 1918-ban, az őszirózsás forradalom után, majd 1919-ben, a Tanácsköztársaság idején főszolgabíróként nem tett esküt az új hatalomra, végül 1919. december 10-én önként lemondott állásáról. Döntése politikai ambícióival hozható összefüggésbe, mely az 1920. januárban tartott országgyűlési választásokon még nem eredményezett sikert. Képviselői ambíciói így 1922 májusában, a lajosmizsei körzetben teljesültek. Az országgyűlés legaktívabb, leginkább szókimondó tagjai közé tartozott. Népszerűsége 1926-ban ismét mandátumhoz juttatta, de immár az alsódabasi körzetben.

Megállapítható, hogy közigazgatási témájú könyvének kiadása jól alapozta meg politikai pályafutását, Pest vármegye határain túl is ismertséget és respektet biztosított számára. Tartalmában a világháború fájdalmas végkimenetelét nem vizionálta, bár a háborús cenzúra miatt azt 1917 februárjában nem is tehette volna. A kuriózum kötet értékes adaléka a kornak, a Halász-család történetének, és ekképpen települési értéktárunk kulturális örökség kategóriájának is jelentős gyarapítója.

Bibliográfia

Budapesti Hírlap: Beküldött könyvek. 1917. december 23. p. 12.

Czagányi László: Ezer dabasi pillanat. Dabas, 2010, p. 280. Fotók: p. 182, 183, 185, 189, 196, 203, 204, 205, 280.

Freissberger Gyula (szerk.): Országgyűlési Almanach 1927-1931. 1. kötet. Budapest, 1927.

G. P.: Elhunytak – Halász Móric (dabasi). Irodalomtörténet 1938/1-2. p. 101.

Halász Bálint: Halász (dabasi és gyóni). Családtörténeti jegyzetek, 1914; p. 37-49.

Kóhalmi Béla és Pikler Blanka: Magyar könyvészet. Corvina mell. 1917/10-12. szám. p. 4.

Kun Andor, Lengyel László, Vidor Gyula: Magyar Országgyűlési Almanach 1927-1932. Budapest, 1932.

Lengyel László, Vidor Gyula (szerk.): Nemzetgyűlési Almanach 1922-1927. Budapest, 1922.

Szemerjai dr. Deák Imre (szerk.): Magyar Országgyűlési Almanach 1927-1932. évre. Budapest, 1927.

Új Idők: A jövő problémái. 1917. december 16; p. 515.

Valentyik Ferenc: Dr. Dabasi Halász Móric (*1879 †1938). Dabasi Újság 2018. március, pp. 22-23.

Városi Szemle: Városügyi bibliográfia. 1918. január-június. p. 118.

Összeállította: Valentyik Ferenc